
УДК 811.161.2'367.335

Катерина Городенська

Інститут української мови НАН України, м. Київ

А.П. ГРИЩЕНКО ЯК ДОСЛІДНИК СТРУКТУРИ СКЛАДНОСУРЯДНОГО РЕЧЕННЯ (до 80-річчя від дня народження)

Статтю присвячено аналізу теоретичних засад складносурядного речення, що їх запропонував відомий український мовознавець А.П. Грищенко наприкінці 60-х рр. ХХ ст. Обґрунтовано виокремлення трьох типів складносурядних речень — єднальних, зіставно-протиставних та розділових — на основі співвідношення граматичних характеристик із загальним значеннєвим змістом між сурядними частинами. Докладно проаналізовано структурно-семантичні моделі єднальних, зіставно-протиставних та розділових складносурядних речень, що ґрунтуються на кореляції відтінків загального значеннєвого змісту із граматичними показниками, серед яких — кількість поєднаних складників, їхня позиційна стійкість / нестійкість та здатність до трансформацій, співвідношення видо-часових ознак дієслівних присудків. Наголошено на відмінностях традиційної (за оцінкою самого автора) класифікації складносурядних речень від класифікацій, запропонованих дослідниками інших слов'янських мов. Відзначено важливість авторської концепції для подальшої розбудови загальної теорії складносурядного речення та докладнішої класифікації складносурядних речень української мови.

Ключові слова: складносурядне речення, єднальне складносурядне речення, зіставно-протиставне складносурядне речення, розділове складносурядне речення, загальний значеннєвий зміст, граматична рівнозначність, структурно-семантична модель, видо-часові характеристики дієслівних присудків.

В українській традиційній граматиці найповнішим дослідженням синтаксису вважали том II «Курсу сучасної української літературної мови» за редакцією Л.А. Булаховського. У цій праці складносурядним реченням названо «складне речення, у якому окремі його частини — речення поєднуються між собою як рівноправні одиниці, тобто таке складне, у якому немає залежності одного речення від другого» [4: 156]. Виразниками синтаксичного зв'язку тут визнано сполучники і засоби ритмомелодики, залежно від

© К.Г. ГОРОДЕНСЬКА, 2016

чого виокремлено «складносурядні речення з сполучниками» [4: 155] і «безсполучникові складносурядні речення» [4: 178]. Аналіз складносурядних сполучникових речень ґрунтований на семантичних групах сполучників, тобто на єднальних, протиставних та розділових сполучниках та їхніх внутрішніх підгрупах, але за назвами цих семантичних груп сполучників складносурядні речення в «Курсі...» термінологічно не диференційовані.

Інший підхід до аналізу структури складносурядного речення запропонував А.П. Грищенко у своїй дисертаційній праці [1] та створений на її основі монографії «Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові» [2]. Його відмінність полягає в тому, що складносурядні речення залежно від значень між їхніми складовими частинами (*уживаємо авторський термін — К. Г.*) поділено на три типи — єднальні, зіставно-протиставні та розділові. Хоч виразниками цих значень і визнано сполучники, проте аналіз самих сполучників тут не превалює. Характерною ознакою кваліфікації складносурядних речень як синтаксичних конструкцій є граматична однорідність складових частин, унаслідок поєднання яких за допомогою спеціальних сполучників утворюється складносурядне речення. У його внутрішньосинтаксичній структурі немає показників, які б визначали підпорядкування однієї частини іншій. Ці частини перебувають в однаковому зв'язку із синтаксичною конструкцією, у яку вони об'єднані, і функціонально ідентичні щодо зовнішньої синтаксичної структури складносурядного речення.

А.П. Грищенко заперечив проти традиційної кваліфікації частин складносурядних речень простими реченнями і назвав їх складовими або структурними частинами [1: 1–2; 2: 20–21], оскільки внутрішньої синтаксичної подібності складових частин до простих незалежних речень недостатньо для їх ототожнення, категорично не погодився з думкою про складносурядне речення як механічне поєднання простих речень, незалежних одне від одного. У своєму запереченні він сперся, зокрема, на твердження О.С. Мельничука, згідно з яким частини складносурядних речень неможливо назвати простими, бо вони в його складі втрачають свою граматично-комунікативну самостійність [5: 6]. Складним реченням властиві своєрідні граматичні та семантичні закономірності, завдяки яким вони і виділяються в граматичній системі української мови [2: 21]. Із граматичного погляду складносурядне речення визначив як синтаксичне ціле, утворене поєднанням кількох складових частин на основі граматичної рівнозначності, яку трактував як їхню однакову синтаксичну функцію в межах складносурядного речення. Характеризуючи внутрішньоструктурну подібність складових частин складносурядних речень і простих речень, наголосив на тому, що «складносурядні речення являють собою поєднання щонайменше двох таких одиниць, предикативність яких виявляється у взаємодії з предикативністю інших складових частин» [2: 21].

У концепції складносурядного речення А.П. Грищенка важливого значення надано питанню про можливу кількість складових частин у ньому. На противагу складнопідрядному реченню, граматична природа якого

вможлиблює лише дві складові частини, складносурядне речення не є однотипним із погляду можливої кількості граматично рівнозначних складових частин. В одних типах складносурядних речень кількість таких частин гіпотетично може бути довільною, фактично вони являють собою граматично і семантично відкритий ряд, довжину якого визначає комунікативна потреба. Інші типи складносурядних речень є бінарним поєднанням складових частин, що утворює закритий ряд [1: 3–4; 2: 21–22]. У разі закритої структури граматична рівнозначність складових частин зберігається, але їхня роль у загальному значенневому плані конструкції виявляється неоднаково в різних типах складносурядного речення.

Автор запропонував розмежовувати для складносурядного речення загальний значенневий план, що збігається із загальним значенням, що впливає із зв'язку (певною мірою — граматичного) його складових частин (наприклад, повідомлення про одночасність або послідовність кількох дій, станів, процесів, причиново-наслідковий або зіставно-протиставний зв'язок між складовими частинами), і конкретний зміст, створений конкретним лексичним наповненням його складових частин та контекстом або ситуацією [2: 23].

А.П. Грищенко визначив свою класифікацію складносурядних речень як традиційну. Вона об'єднала три типи — єднальні, зіставно-протиставні та розділові складносурядні речення, у межах яких виділено структурно-семантичні моделі на основі єдності граматичних і значенневих показників [2: 24].

Єднальні складносурядні речення кваліфіковано як неоднопланові з погляду граматичної залежності складових частин. Для них характерні такі спільні ознаки: 1) граматична рівнозначність складових частин і 2) вищий ступінь самостійності таких частин у вираженні загального значенневого плану складносурядного речення. Важливого значення надано формально-граматичній взаємодії двох або й більше присудків складових частин. Найтиповішими, найпоказовішими, на думку автора, є єднальні складносурядні речення, до складу яких уходять дві частини [2: 26], хоч їх може бути й більше. Спільним формальним показником цих речень визнано сполучник *і*.

На основі зв'язків між складовими частинами єднальних складносурядних частин зроблено кілька висновків, зокрема про менший ступінь граматичної взаєпов'язаності таких частин порівняно із складнопідрядними реченнями, оскільки вони вступають до складносурядного як рівноправні у формально-граматичному плані; про можливість застосування до компонентів єднальних складносурядних речень поняття синтаксичної рівноправності, суть якого потрактовано як виконання такими компонентами однакової синтаксичної функції і перебування їх як частин цілого в однаковому зв'язку із цілим; про порушення питання, які формально-граматичні і значенневі чинники є основними для формування єднального складносурядного речення, оскільки для цього типу речень характерна формально-граматична тотожність дієслівних присудків їхніх структурних частин і одночасна виразна семантична диференціація

відношень між тими частинами, що поєднані сполучником *і*; про факультативний характер функції цього сполучника в семантичній взаємодії складових частин і обов'язковий її характер для визначення формально-граматичних властивостей єднального складносурядного речення [2: 27–28].

За значеннєвим зв'язком між складовими частинами А.П. Грищенко виокремив чотири типи єднальних складносурядних речень: 1) єднальні (або власне-єднальні); 2) причиново-наслідкові; 3) умовно-наслідкові; 4) результативно-висновкові [2: 30]. У межах єднальних складносурядних речень сформував три структурно-семантичні моделі:

1. З вільним порядком розташування кількісно не обмежених складових частин, в основі значеннєвого відношення між якими лежить повідомлення про одночасність кількох дій або станів. Ця модель має свій варіант, для якого характерне фіксоване розташування складових частин, у другій із яких є елемент (переважно анафоричний займенник), граматично і за значенням залежний від іменникового елемента першої частини, проте його значеннєва основа та сама, що й в основній моделі.

2. З фіксованим порядком розташування складових частин, кількість яких, подібно до речень першої моделі, не обмежена. Суть значеннєвого відношення між ними полягає в повідомленні про послідовність кількох дій або станів.

3. З фіксованим розташуванням складових частин, що утворюють закритий ряд. В основі значеннєвого зв'язку між такими частинами лежить причиново-наслідкове, умовно-наслідкове або висновково-результативне відношення [2: 30–31]. Виокремлені моделі дали підстави авторіві схарактеризувати єднальні складносурядні речення як такі, що, маючи спільну граматичну основу та спільні засоби поєднання сурядних частин, вирізняються своєю значеннєвою диференціацією [2: 32].

Структуру єднальних складносурядних речень за визначеними моделями проаналізовано за кількома критеріями, основними з-поміж яких названо сполучник як межу між сурядними частинами, визнання таких частин безпосередніми складниками всього речення, ступінь позиційної стійкості складових частин, тобто їхню можливість/неможливість переміщатися в межах складносурядного речення або навіть функціонування як самостійних граматичних одиниць поза межами складносурядного речення, спосіб вираження граматичної залежності між складовими частинами та окремими їхніми елементами [2: 34–35].

Докладно схарактеризовано зміст та синтаксичні зв'язки між частинами трьох структурно-семантичних моделей єднальних складносурядних речень, причому в межах першої виокремлено ще й структурно-семантичну модель **I а**. Загальний зміст структурно-семантичної моделі **I** визначено як «повідомлення про паралельне тривання... певних подій, станів, явищ об'єктивної дійсності в одному з трьох часів: теперішньому, минулому або майбутньому» [2: 35], а особливістю структури єднальних складносурядних речень цієї моделі названо «здатність їх поєднувати більше ніж по дві складові частини», тобто до двох частин (мінімальної кількості)

у разі потреби можуть приєднуватися інші, що подають нові відомості про певну картину об'єктивного світу, але видо-часові характеристики їхніх присудків повинні обов'язково збігатися з такими ж характеристиками присудків попередніх частин [2: 37–38]. Другою визначальною особливістю сурядного зв'язку цих єднальних складносурядних речень назвав оберненість відношень між складовими частинами, що засвідчує відсутність у них позиційної стійкості, яку повинні мати складносурядні речення як синтаксичні конструкції, утворені координативно [2: 38].

А.П. Грищенко констатував один дуже важливий значеннєвий відтінок у відношеннях між складовими частинами, поєднаними синонімічними сполучниками *i*, *та*: у єднальних складносурядних реченнях зі сполучником *та* паралелізм тривання дій, станів виразніший, ніж у таких самих реченнях зі сполучником *i*, що внеможливорює довільну заміну сполучника *i* сполучником *та* в структурно-семантичних моделях **I** та **Ia** єднальних складносурядних речень [2: 41]. Водночас він відзначив вужчу сферу вживання сполучника *та*, порівняно зі сполучником *i*, в єднальних складносурядних реченнях, що пояснив широким уживанням *та* в зіставно-протиставних складносурядних реченнях [2: 42].

Виокремлення структурно-семантичної моделі **Ia** в межах спільного значення одночасності, паралелізму тривання дій або станів структурно-семантичної моделі **I** єднальних складносурядних речень спричинене особливостями граматичної залежності між складовими частинами та між їхніми окремими елементами [2: 49]. Серед таких особливостей виокремлено наявність у другій частині займенників у ролі головних та другорядних членів речення, що мають у першій частині співвідносні елементи, з якими вони перебувають у формально-граматичній залежності. Саме граматична пов'язаність займенникових і відповідних їм частиномовних корелятивів у частинах єднальних складносурядних речень моделі **Ia** внеможливорює транспозицію, переставляння таких частин, тобто спричинює їхню позиційну стійкість [2: 53].

На основі структурно-семантичної моделі **Ia** єднальних складносурядних речень, коли обидва члени відношення іменник — займенник виконують роль підмета у сурядних частинах, що означає виконання дії тим самим діячем або перебування в стані тієї самої особи чи того самого предмета, тобто коли сурядні частини об'єднані спільним суб'єктом, А.П. Грищенко широко проаналізував проблему трансформації таких складносурядних речень у прості речення з однорідними присудками, що означало визнання, на протигагу іншим дослідникам слов'янських мов, однорідних присудків у простому реченні. Вони «поєднуються в реченні координативно і пов'язуються з тим самим підметом, виконують у реченні однакову синтаксичну роль і не порушують двоскладної предикативної будови речення» [2: 60].

Змістову своєрідність структурно-семантичної моделі **II** єднальних складносурядних речень становить повідомлення про послідовність перебігу кількох дій або тривання станів, що внеможливорює транспозицію

складових частин у межах таких речень, свідчить про фіксацію позицій частин, неможливість їх оберненості [2 : 73 — 74]. На противагу структурно-семантичним моделям **I** та **I а**, цій моделі не властиві обмеження щодо граматичних характеристик дієслівних присудків в обох частинах, передусім однаковість їхніх видо-часових ознак.

Структурно-семантичну модель **III** представляють єднальні складно-сурядні речення з причиново-наслідковими та умовно-наслідковими відношеннями, кваліфіковані як речення зі своєрідним співвідношенням між їхнім формально-граматичним і значеннєвим планами, суть якого полягає в невідповідності між граматичним (формально вираженими ознаками сурядності) і значеннєвим зв'язком (причиново-наслідковими та умовно-наслідковими відношеннями між частинами, характерними для складнопідрядних речень) [2: 81–82]. Обґрунтовуючи виокремлення цієї моделі складносурядних речень, А.П. Грищенко докладно аналізує позиції чеських і словацьких мовознавців, які, надаючи перевагу граматичному аспекту в потрактуванні складних речень, для яких характерна невідповідність між їхніми граматичним і значеннєвим планами, усе-таки дійшли висновку: вибору універсального мовного знаку для розмежування гіпотактичних і паратактичних конструкцій за будь-яких умов не варто перебільшувати. Зокрема, на думку Я. Бауера, «паратаксис і гіпотаксис — граматичні категорії, у яких історично усталилося поєднання відповідних формальних показників будови з певними значеннєвими зв'язками» [6: 275]. Інші дослідники також визнали можливість невідповідності між формально-граматичним і значеннєвим планами складносурядних речень [7: 227–228]. На основі співвідношення граматичних і значеннєвих характеристик А.П. Грищенко зарахував єднальні складносурядні речення структурно-семантичних моделей **I**, **I а**, **II** до координативних, а речення структурно-семантичної моделі **III** — до детермінативних. На відміну від складнопідрядних речень з підрядними причинами та умови в єднальних складносурядних реченнях моделі **III** «між відповідними елементами складових частин немає прямого, безпосереднього зв'язку, що вказує на характер значеннєвої залежності», а причину та умову, виражені такими єднальними складносурядними реченнями, пропонує розуміти як факти, з яких у кожному конкретному випадку випливають інші факти [2: 84].

Структурно-семантичну модель **III** споріднюють зі структурно-семантичною моделлю **II** такі граматичні характеристики, як двочленність структури єднальних складносурядних речень, неможливість транспозиції їхніх сурядних частин та спільні видо-часові характеристики дієслівних присудків в обох частинах.

Зіставно-протиставні речення в самостійний тип складносурядних речень виокремлено на основі зв'язку їхнього граматичного та загального змістового плану, який визначено як «зіставлення або протиставлення відповідних фактів, явищ, ознак», що послугувало підставою для сформування загального зіставно-протиставного відношення, у межах якого виділені «більш конкретні, глибші щодо змісту, але вужчі щодо обсягу

значення», які впливають з конкретного лексичного наповнення складових частин складносурядного речення [2: 87]. Як бачимо, А.П. Грищенко хоч і визнає зіставлення і протиставлення окремими значеннєвими відношеннями між складовими частинами, але не виділяє на їхній основі окремих зіставних і протиставних типів складносурядних речень. Крім того, граматичний зв'язок між частинами зіставно-протиставних складносурядних речень витлумачено як більш визначений порівняно з єднальними складносурядними реченнями, що виявляється в розподілі сполучникових засобів поєднання складових частин, а саме те, що в зіставних реченнях використовується тільки сполучник *a*, у протиставних — сполучники *a*, *але*, *та*, *зате*, *проте*, *однак* [2: 88].

За особливостями вияву граматичних та змістових ознак між складовими частинами зіставно-протиставні складносурядні речення дослідник поділив на моделі **I**, **I a** та **II**.

Модель **I** має не більше ніж дві граматично рівнозначних складових частини, для яких не характерна позиційна стійкість, крім випадків, коли в реченні є відношення іменник — анафоричний займенник; частини цієї моделі поєднані значеннєвим зв'язком зіставлення двох паралельних дій, станів, предметів, фактів.

Модель **I a** має у своєму складі понад дві граматично рівнозначні складові частини, поєднані відношеннями послідовного зіставлення.

Модель **II** представлена двома граматично рівноправними і позиційно стійкими складовими частинами складносурядних речень, значеннєвий зв'язок між якими полягає в протиставленні двох дій, станів, фактів [2: 88].

Загальний зміст складносурядних речень із зіставно-протиставними відношеннями в сучасній українській мові, на думку дослідника, виражений «у тому, що два (інколи і більше) факти дійсності, повідомлення про які становить зміст складових частин, зіставляються, порівнюються на основі різноманітних ознак як незалежні один від одного або ставляться у відношення протилежності, контрасту» [2: 95]. Він наголошує на потребі чіткішого розмежування двох варіантів зіставлення: 1) зіставлення-порівняння, що передбачає поєднання частин складносурядного речення задля виявлення відмінностей між зіставляваними предметами і явищами, що паралельно співіснують в об'єктивному світі, не суперечать один одному; 2) протиставлення-контрасту, що обов'язково передбачають виявлення невідповідності, відмінностей між предметами або явищами. Істотні відмінності між цими варіантами відношень, об'єднаних загальним значенням зіставлення, та поширення їх у мовній практиці послугували підставою для кваліфікації складносурядних речень як зіставно-протиставних [2: 97]. Найпоширенішим в українській мові визнано нейтрально-зіставний зв'язок між складовими частинами складносурядних речень, за якого в цих частинах повідомляють про паралельне розгортання не протилежних одна одній дій або один одному станів та про факти, явища, що постійно виявляються [2: 98–99]. Протиставні відношення в складносурядних реченнях моделі **II** залежно від характеру

протиставлення поділено на три різновиди, на основі яких виокремлено три великі групи таких речень: 1) власне протиставні, 2) обмежувально-протиставні та 3) заперечно-протиставні [2: 103]. Власне протиставні складносурядні речення, що ґрунтуються на протиставних відношеннях між їхніми складовими частинами, виражених сполучником *a*, повідомляють про протиставлення двох незалежних дій, станів, фактів. Ці відношення можуть ускладнюватися відтінком допустовості, унаслідок чого постає додаткова значеннєва залежність між їхніми частинами [2: 103]. Специфіку обмежувально-протиставних складносурядних речень становить те, що в їхній другій частині, приєднаній сполучниками *але*, *та*, *проте*, *однак*, повідомлено, що дії, названі в першій частині, певним чином обмежені [2: 104]. Саме тому обмежувальне протиставлення ускладнюється відтінком допустової залежності: у першій складовій частині названо дію, усупереч якій відбувається дія в другій частині [2: 105]. Заперечно-протиставну групу становлять складносурядні речення, протиставні відношення яких формуються на основі модальної різноплановості складових частин: у першій обов'язково заперечується який-небудь факт об'єктивної дійсності, а в другій частині повідомлено про те, що насправді заступає місце запереченого в першій частині [2: 105–106].

Виняткового значення А.П. Грищенко надав позиційній пов'язаності складових частин зіставно-протиставних речень. Він не погодився з думкою тих дослідників, які вважали, що «...сама природа [протиставного] відношення сприяє тому, щоб зіставлявані конструкції і змісти, що виражаються ними, могли мінятися місцями» [3: 71]. Речення із зіставними і протиставними відношеннями неоднакові щодо можливості транспозиції їхніх складових частин: вона «можлива у складносурядних реченнях із зіставними відношеннями, крім тих, звичайно, випадків, коли до складу другої частини входить анафоричний займенник або цілий анафоричний комплекс, граматично пов'язаний з членом відношення (переважно іменником), що міститься в першій структурній частині» [2: 125]. Транспозиція складових частин залежить також і від збігу та відмінностей їхніх часових площин. Переставляння частин неможливе, коли зіставляються дві дії або два стани, що не пов'язані часовим паралелізмом, або наявні додаткові значеннєві відтінки (допустовості, причиново-наслідковий тощо) [2: 125]. У протиставних складносурядних реченнях моделі II транспозиція складових частин зовсім неможлива, що зумовлено їхніми функціональними відмінностями: перша частина повідомляє про незалежні дії або стани, яким протиставляються дії або стани другої частини [2: 130].

Обов'язковою вимогою до видо-часового оформлення присудків складових частин зіставно-протиставних речень А.П. Грищенко вважав зв'язок одночасності або часової послідовності [2: 132].

Розділові складносурядні речення як третій тип складносурядних речень визнано найвиразнішими, бо на противагу єднальним і зіставно-протиставним, що з логічного погляду являють собою так звані кон'юнктивні судження, вони інтерпретовані в логіці як диз'юнктивні (розділові)

судження, ознакою яких є логічний сполучник *або* з двома значеннями: строго-розділовим і єднально-розділовим [2:137].

На основі граматичних ознак та внутрішньої значеннєвої диференціації розділових відношень А.П. Грищенко виділив дві структурно-семантичні моделі розділових складносурядних речень.

Модель I представляє ті розділові складносурядні речення, до складу яких входить дві граматично рівнозначні складові частини, поєднані сполучниками *або*, *чи*, а їхній основний зміст полягає в повідомленні про несумісні дії або факти, з яких можливий за певних умов лише який-небудь один.

Модель II — це ті розділові складносурядні речення, кількість граматично рівнозначних складових частин яких не має обмежень, що свідчить про їхню структурно-граматичну незамкненість, про можливість поєднання в єдиному граматичному цілому довільної кількості частин. Крім повторюваного сполучника *або* в них уживають сполучники *чи* — *чи*, *не то* — *не то*, *чи то* — *чи то*. Ця модель об'єднує кілька підтипів, виокремлених за відтінками значеннєвого зв'язку між складовими частинами. Це — розділові складносурядні речення зі сполучниками *то* — *то*, яким властиві переліково-розділові відношення, зі сполучниками *не то* — *не то*, що виражають припущення, невпевненість [2: 144].

Розділовим складносурядним реченням обох моделей властива тісна формально-граматична взаємопов'язаність складових частин. Сприймання змісту попередньої частини розділових складносурядних речень залежить від наступної так само, як і сприймання змісту наступної залежить від сприймання змісту попередньої [2: 146]. Характер ужитого сполучника визначає дві особливості пов'язаності складових частин: 1) якщо перша частина починається сполучником, то з граматичного і значеннєвого погляду вона не може функціонувати без другої; 2) якщо друга частина починається сполучником (ідеться про вживання одиничного сполучника), то з граматичного і значеннєвого погляду вона не може функціонувати без першої [2: 147]. Попри двобічний граматичний зв'язок складових частин у розділових складносурядних реченнях обох моделей цілком можлива їх транспозиція, причому в похідній конструкції визначальним є той самий зв'язок, що й у вихідній. Видо-часові характеристики присудків складових частин розділових складносурядних речень однакові безвідносно до одночасності або послідовності дій чи станів.

Трикомпонентна класифікація складносурядних речень А.П. Грищенка кілька десятиріч домінувала і в синтаксичній теорії, і у вишівській практиці вивчення складносурядного речення. Подальше поглиблене вивчення семантико-синтаксичних відношень між предикативними частинами складних речень та засобів їх вираження посприяло тому, що на її основі спочатку було створено чотирикомпонентну (складносурядні єднальні, зіставні, протиставні та розділові речення), а потім — шестикомпонентну (складносурядні єднальні, зіставні, протиставні, розділові, градаційні та приєднувальні речення) класифікацію.

Отже, А.П. Грищенко, комплексно дослідивши структуру складносурядного речення в українській мові, обґрунтував граматичну рівнозначність

поєднаних складових частин як одну з його диференційних ознак, а співвідношенню граматичних характеристик із загальним значеннєвим змістом між структурними частинами надав важливого статусу в розмежуванні єднальних, зіставно-протиставних та розділових складносурядних речень.

На основі єдності відтінків загального значеннєвого змісту і граматичних показників, серед яких — кількість поєднаних складників, співвідношення вищо-часових характеристик їхніх дієслівних присудків, позиційна стійкість/нестійкість таких складників, здатність складносурядних речень до трансформацій, автор сформував та докладно схарактеризував структурно-семантичні моделі єднальних, зіставно-протиставних та розділових складносурядних речень, відзначив відмінності своєї класифікації складносурядних речень від класифікацій в інших слов'янських мовах.

Авторська концепція складносурядного речення української літературної мови послугувала теоретичним підґрунтям для подальшої розбудови загальної теорії складносурядного речення, а запропонована трикомпонентна класифікація цих складних речень — для створення нинішньої шестикомпонентної класифікації.

1. Грищенко А.А. Структура сложносочиненного предложения в современном украинском литературном языке : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 «Украинский язык» / А.А. Грищенко. — К., 1965. — 15 с.
2. Грищенко А.П. Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові / А.П. Грищенко. — К. : Наук. думка, 1969. — 155 с.
3. Жельвис В.И. О классификации типов связи между непосредственно составляющими сложного союзного предложения в современном английском языке / В.И. Жельвис // Вопросы филологии. — М., 1962.
4. Курс сучасної української літературної мови / [за ред. Л.А. Булаховського]. — К. : Рад. школа, 1951. — Т. II. Синтаксис. — 408 с.
5. Мельничук О.С. Основні лінії розвитку складнопідрядних речень у слов'янських мовах / О.С. Мельничук. — К. : Вид-во АН УРСР, 1962. — 66 с.
6. Bauer J. Parataxe a hypotaxe při studiu souvětí / Jaroslav Bauer / O vědeckém poznání soudobých jazyků. — Praha, 1958.
7. Ružička J. Základné typy súvetia / Jozef Ružička // Otázky slovanské syntaxe. — Praha, 1962.

Статтю отримано 02.06.2016

Kateryna Horodenska

Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

A.P. HRYSHCHENKO AS A RESEARCHER
OF COMPOUND SENTENCE
(the 80-th anniversary of his birth)

The article analyzes the theoretical basis of compound sentence proposed by the famous Ukrainian linguist A.P. Hrishchenko late 60-ies of XX century. Grounded separation of the three types of compound sentences — with meaning of addition, meaning of contrast and meaning of choice — based on the ratio of grammatical features and common semantic content between the independent clauses. Highlighted the importance of author's conception for further development of the general theory of compound sentences and for more detailed classification of Ukrainian compound sentences.

Keywords: *compound sentence, compound sentence with meaning of addition, compound sentence with meaning of contrast, compound sentence with meaning of choice, common semantic meaning, grammatical equivalence.*